SOSYAL BİLİMLER ALANINDAKİ GELİŞMELER 1

Editörler
Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Han ÖZTAY
Dr. Öğr. Üyesi Serap SARIBAŞ

DUVAR

SOSYAL BİLİMLER ALANINDAKİ GELİŞMELER 1

Editörler
Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Han ÖZTAY
Dr. Öğr. Üyesi Serap SARIBAŞ

Sosyal Bilimler Alanındaki Gelişmeler 1
Editör: Dr. Öğr. Üyesi Oğuz Han ÖZTAY
Dr. Öğr. Üyesi Serap SARIBAŞ

Genel Yayın Yönetmeni: Berkan Balpetek
Kapak ve Sayfa Tasarımı: Duvar Design
Baskı: Mart 2022
Yayıncı Sertifika No: 49837

ISBN: 978-625-8109-10-8

© Duvar Yayınları
853 Sokak No:13 P.10 Kemeraltı-Konak/İzmir
Tel: 0 232 484 88 68

www.duvaryayinlari.com
duvarkitabevi@gmail.com

Baskı ve Cilt:REPRO BİR
Repro Bir Mat Kağ. Rek. Tas. Tic. Ltd. Şti.
İvogsan 1518. Sokak 2/30 Mat-Sit iş Merkezi Ostim
Yenimahalle/Ankara

İÇİNDEKİLER

Bölüm 1
1923'ten Bugüne Türkiye'nin Dünya Ülkeleri ile Dış Ticareti 7
Ahmet Fatih AYDEMİR, Elif ÇINAR

Bölüm 2
Stratejik Maliyet Yönetimi Ve Türkiye'deki Sağlık Kurumlarında Uygulanmasının Gerekliliği Üzerine Bir Çalışma 21
Ahmet TERZİ

Bölüm 3
Türkiye'de Nüfusun Yaş Yapısının Zamansal Gelişimi ve Mekânsal Dağılımındaki Değişimler 47
Aylin YAMAN KOCADAĞLI

Bölüm 4
Türk Siyasal Hayatına 1990'ların Sivil İtaatsizlik Eylemleri Üzerinden Bakmak 69
Ayşem SEZER ŞANLI

Bölüm 5
Türkiye'de Toplum Merkezlerinin Dönüşümü ve Toplumla Çalışma Bağlamında Aile Sosyal Destek Programı (ASDEP) 95
Barış DEMİREL

Bölüm 6
Üçüncü Yaş Turizm Azarının Geleceğine Yönelik Kavramsal Bir Araştırma 109
Bilge ÇAVUŞGİL KÖSE

Bölüm 7
Elektronik Ticaret Gümrük Beyannamesi (ETGB) İşlemlerinde Pandeminin Etkileri: Tedarik Zincirindeki Rolleriyle Lojistik Hizmet Sağlayıcıların Değerlendirmeleri 133
Burcu Aracıoğlu, Ali Erhan Zalluhoğlu

Bölüm 8
Pandemi Döneminde Dijital Medyada Etkinlik Yönetimi: Kurumsal İletişim Bağlamında Kültür Sanat Kurumları Üzerinden Bir Değerlendirme **153**
Deniz Güven

Bölüm 9
Aile Motivasyonunun İş Performansı ve İşten Ayrılma Niyeti İlişkilerinde İnsan Enerjisinin Aracı Etkisi var mıdır? **173**
Çiğdem İNCE AYAYDIN

Bölüm 10
Enerji ile İş Performansı ve İşten Ayrılma Niyeti Arasındaki İlişkilerde Çalışma Koşullarının Düzenleyici Rolü **183**
Çiğdem İNCE AYAYDIN

Bölüm 11
Türkiye'de 2010 Yılı Sonrası Döviz Kuru- Dış Ticaret Açığı İlişkisine Ekonometrik Bir Yaklaşım **193**
Güngör PABUŞÇU,E. Yasemin BOZDAĞLIOĞLU

Bölüm 12
Çok Partili Hayata Geçişin Önemli Merhalelerinden Biri Demokrat Parti'nin Mardin'de Örgütlenmesi **215**
Ebru ÇOBAN

Bölüm 13
Lojistik Sektöründe İnsan Kaynağının Nitelikleri ve Önem Seviyelerinin BWM ile Değerlendirilmesi **233**
Murat Kemal KELEŞ, Emine GENÇ

Bölüm 14
Oyun, Pandemi Ve Siyaset: *The Last Of Us*'ın Siyasal ve Toplumsal Muhayyilesi **249**
Enes Şahin

Bölüm 15
Epikuros'un Ahlak Felsefesinde Mutluluğun İnşası: Haz, Acı Ve Korkular **263**
Esra YILDIZ TURAN

Bölüm 16
Türkiye'de Sağlık Hizmetleri Pazarlamasının Evrimi **289**
Gazal CENGİZ

Bölüm 17
İşletmelerin Lojistik Faaliyetlerinde Dış Kaynak Kullanımı ve Covid-19 'un Dış Kaynak Kullanımına Etkisi **303**
Gonca Reyhan AKKARTAL, Elif AKKABAK

Bölüm 18
Üniversite Çalışanlarının İletişim Doyumlarının Belirlenmesi **323**
Gülşah Gençer Çelik

Bölüm 19
Türkiye'de Enflasyonu Beklentiler mi Yönetiyor, Dinamikleri mi? **341**
Hatice AKDAĞ, Özlem Mutlu

Bölüm 20
Türkiye'de Parasal Ve Mali Göstergelerin Cds Primi Üzerine Etkileri **355**
Hatıra Sadeghzadeh Emsen

Bölüm 21
Rekabet Stratejileri Açısından Sektör Analizi: Türk Seramik Kaplama Malzemeleri Sektörü **373**
İbrahim Taha DURSUN

Bölüm 22
Uluslararası Vergi Rekabet Endeksi ve Doğrudan Yabancı Sermaye Yatırımları: Türkiye İçin Değerlendirme **389**
İnci SANDALCI

Bölüm 23
31 Mart 2019 Yerel Seçimleri, Öncesi ve Sonrası Ak Parti ve Chp'nin Facebook Kulanımı Üzerine Bir Araştırma: Giresun İli Örneği **413**
İrfan AKPINAR, Ülhak ÇİMEN

Bölüm 24
Etiksel Yönüyle Halkla İlişkiler **439**
İrfan ERTEKİN

Bölüm 25
Çalışma Hayatında Çocuk İşçiler: Türkiye Durum İncelemesi **453**
Kaan KOÇALİ

Bölüm 26
COVID-19'un Tam Zamanında Üretime Etkisi **473**
Latif Emre ŞENARAN, Ahmet Alper SAYIN

Bölüm 27
Doğa Sporları Açısından Sakarya İli Turizm Potansiyelinin Değerlendirilmesi **499**
İsmail BİLGİÇLİ

Bölüm 28
Küresel Kriz Döneminde Firmaların Piyasa Değerini Açıklayan Ölçütlerin Belirlenmesine Yönelik Bir Analiz **517**
Burhan GÜNAY, Ahmet KURTARAN

Bölüm 29
Oedipus Karmaşası ve Buna İlişkin Farklı Bakış Açıları **529**
H. Nermin ÇELEN

Bölüm 30
Her Yönüyle Dikkat Eksikliği/Hiperaktivite Bozukluğu **547**
Cihat ÇELİK

Bölüm 31
Savunma Harcamaları Ve Çevre Kirliliği İlişkisi: Türkiye Örneği **589**
Mustafa TORUSDAĞ

İlahiyat Alanında Gelişmeler
İslam'da Çocuk Eğitimi **601**
İsmail DEMİR

Bölüm 15

Epikuros'un Ahlak Felsefesinde Mutluluğun İnşası: Haz, Acı Ve Korkular

Esra YILDIZ TURAN[1]

1 Dr. Öğretim Üyesi, Atatürk Üniversitesi, Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi, Felsefe Grubu Eğitimi, esrayildiz@atauni.edu.tr, ORCİD ID: 0000-0001-6270-9726

1. GİRİŞ

M.Ö. 341 yılında Yunan Sisam adasında doğan Epikuros, Platoncu görüşe sahip olan Pamphilus'tan felsefe dersleri alır. Ayrıca Nausiphanes'ten de hayatın gayesi olan "kaygısızlık" da dahil olmak üzere Demokritos'un felsefesini öğrenir. M.Ö. 306 yılında ise Atina'da Bahçe olarak tanınan bir felsefe okulu açar. Eski Yunan ve Roma'da bulunan Epikurosçu komünler onun bu felsefe okulunu model alırlar. Epikuros'un felsefesi yaşadığı dönem içerisinde hızlı bir şekilde yayılır ve ölümüyle birlikte de aynı şekilde varlığını sürdürmeye devam eder (Bowdon, 2018; 113). Bu okul diğer alışılagelen okullardan farklı olarak kadınlara ve kölelere de açık bir okuldur. Öyle ki Epikuros kadınların konuşmalara katılmalarına ve Bahçe'de kendi klanları ile birlikte kalmalarına müsaade eden ilk filozoftur (Perker, 2021; 23). Bahçe adı verilen bu okulun girişinde ise Stoa filozofu Seneca'nın aktardığına göre "ey yabancı, aramıza hoş geldin: Buradaki en büyük amacımız mutlu olmaktır" (Perker, 2021; 12) diye yazmaktadır. Atina'da kendisine büyük ün sağlayan ve birçok öğrencisinin de etrafında toplanmasına neden olan bu okulun adı Epikuros'un, satın aldığı çitlerle çevirdiği bir bahçe içinde kurmasından ötürü kepos (bahçe) olarak anılır. Okulunda tesis ettiği bir dostlar topluluğu ile beraber siyasi ve sosyal olaylardan uzak kalarak, gösterişsiz bir hayat süren Epikuros M. Ö. 271 yılında ölür (Ağaoğulları, 1989; 271). Yeni bir insan ve dünya inşa etmek isteyen Epikuros, kendine ait olan dünyayı, kapalı bir topluluğun (bahçe) sınırları içerisinde somutlaştırmaya çalışır. Epikuros'un günümüze ulaşan pek fazla yazılı eseri bulunmamaktadır. Onun düşüncelerini daha çok arkadaşlarına yazmış olduğu mektuplarda ve çeşitli meselelerde yapmış olduğu araştırmaların derlenip toplandığı eserlerde bulmaktayız (Wilson, 2015:6). Epikuros Eski Stoalılar ile aynı dönemde yaşamış ve bazı meselelerde onlara karşı bazılarında ise onlarla benzer felsefe ortaya koymuştur. Epikuros hayatı boyunca insanın iç huzuruna ve onun düşünce özgürlüğüne yönelik bir yaşam felsefesi oluşturma çabası içinde olmuştur. O bu felsefesini sadece teorik olarak ortaya koymakla yetinmeyip aynı zamanda uygulamalı olarak da gerçekleştirmek istemiştir. İnsanı tek başına bir değer olarak görmesi, insanın her koşulda kendisine yetebileceğini ve yine kendisini mutlu edebilecek güce sahip olduğunu savunması Epikuros'un temel felsefesi olmuştur (Özden ve Elmalı, 2017; 175-176). Ünlü filozof Platon iyi bir yaşantının hazla hiçbir koşulda alakalı olmadığını savunurken öğrencisi olan Aristoteles ise onun bu görüşünü yumuşatarak hazzın şu ya da bu şekilde mutluluğun elde edilmesinde bir payının bulunduğunu kabul eder. Fakat Epikuros onlarla aynı fikirde değildir. O içerisinde bulunduğumuz anı vurgulayan bir felsefe savunucusudur (Türkeri, 2019; 33). Epikuros bilgi anlayışı açısından duyumcu, varlık anlayışı açısından atomcu ve ahlak anlayışı açısından ise

hazcı bir görüş geliştirmiştir. Epikuros'un felsefesine baktığımızda ise ahlakın ön plana çıktığı görülür (Cevizci, 1999; 306). Epikuros, Leukkipos ve Demokritos öncülüğünde kurulan atomcu varlık görüşünü savunur. Gerçekte var olan şeylerin atomlar ve boşluk olduğunu ifade eden Epikuros'un görüşleri Demokritos'un ortaya koyduğu açıklamalardan farklıdır. Öyle ki o, insana seçme hürriyeti ve istenç kapısı aralamak için determinist bir alem görüşü ortaya koymaya yanaşmamıştır (Epiküros, 2014; 5-7). Nitekim Epikuros'un ortaya koyduğu sapma teorisi onun insanın özgürlüğünün ve mutluluğunun inşasının önündeki en büyük engel olarak gördüğü korkuları da boş ve gereksiz kılmıştır.

Ona göre felsefenin amacı insanı mutlu bir hayata doğru yönlendirebilmektir. Felsefe ise mutlu bir hayat elde etmek için eylemsel tutarlı bir sistemdir (Epiküros, 2014; 100). Nitekim Epikuros bu amacı gerçekleştirmek için bu yolda hiçbir yardımının olmadığını düşündüğü astronomi, müzik, aritmetik ve geometri bilimlerini faydasız olarak değerlendirir. Ona göre sağlam bir mantık bilgisi bu anlamda bir bilgi kriteri sağlamak adına mecburi ve yeterlidir. Çünkü bu tarz bilgiler bizim için faydalı olmakla beraber bizi ölüm ve tanrı için hissedilen korkulardan da kurtarır (Thilly, 2010; 107). Epikuros için felsefe akıl yürütme yoluyla ve yapılan tartışmalar ile mutlu bir hayat ortaya koyar. O, insanın sağlıklıymış gibi görünmeye değil sağlıklı olmaya ihtiyacı olduğunu söyleyerek buna benzer şekilde yine insanların felsefenin taklidini yapmaya değil gerçek filozoflar haline gelmeye ihtiyacı olduğunu savunur (Epiküros, 2014; 84). "Tutkularımızın hiçbiri, filozofların tartışmasıyla düzelmez; ancak oyalanır durur. İlacın hastalığı vücuttan attığı zamana kadar yararsız olması gibi, felsefe de duyguyu ruhtan kovana kadar değersizdir" (Taylor, 2020; 46). Nitekim Epikuros felsefeyi, hasta olan ruhu iyileştiren bir ilaç olarak görür. Epikuros arkadaşı Menoikeus'a yazdığı mektupta felsefi uğraşın öneminden bahseder. Felsefenin hem genç yaşta hem de yaşlılıkta bir meşgale haline getirilmesinin gerekliliğini savunur. Öyle ki ona göre insanoğlu geleceğe korkmadan adım atabilmek ve geçmişin kendisine sunduklarını anımsayarak bundan aldığı haz ile genç kalmak için felsefe ile uğraşmalıdır. Çünkü insan kendisine mutluluk verecek olan şeyleri önceden bilmelidir. Nitekim mutlu olmak için her zorluğa dayanmak gerekir ki mutluluk her şeydir. Ona göre bunu sağlamanın temel şartı ise tanrının mutlu ve sonsuz bir varlık olduğundan emin olmaktır (Epiküros, 2014; 52-53). Epikuros'un ifadesi ile insanların hayatını değiştirebilen felsefe, insanı zihninin acı ve ıstırabından kurtarır. Çünkü felsefe insanın aydınlanmasına çare olur ve onu hayatta etkin ve mutlu kılar (Usta, 2021; 116).

Epiküros, yaşadığı dönemin hükümdarına vezirlik görevi üstlenen İdomeneus'a bir mektup kaleme alır. Mektupta önemli işleri yöneten bu güçlü vezire

o an ki görkemli ve lüks içindeki hayatını bırakıp, bilgeliğin ardından gitmesini söyler. Ona "Eğer ün kazanmak nasibinde varsa benim mektuplarım, seni çok değer verdiğin, sayesinde de değer kazandığın bütün bu gösterişli şeylerden daha çok tanıtacak" (Karadayı ve Dinçşahin, 2021; 6) der. Nitekim tarih Epikuros'u haklı çıkarır. O mektuplarında İdomeneus'tan söz etmeseydi kimse onu tanımayacaktı. Epikuros prensiplerini, amacını ve hayat düsturunu samimi bir şekilde izah etmeye çalışır. Öğrenicilerine felsefi ilkelerini hem nasihatlerle hem de kendi yaşamından sunduğu birtakım gerçekler ile öğreterek onlara içsel alamda özgürlüğe ve sükunete ulaşmalarını sağlayacak bir yaşam sanatı sunmak ister. Nitekim, onlara bu yaşam sanatına nasıl ulaşmaları gerektiğini göstermekle yetinmeyip, aynı zamanda, onların bu sanat içerisinde yanmalarını da sağlamaya çalışır. Epikuros felsefesinin en dikkat çeken tarafı da işte bu şekilde insanın kendi kendisiyle yetinmeyi öğrenmesine zemin hazırlamasıdır. Öyle ki İnsanın mutlu olabilmesinin anahtarının yine kendisinde olduğunu savunur (Birand, 1958; 105). Epikuros bu görüşleri sayesinde ise hem kendi yaşadığı devirde hem de takip eden dönemlerde insanlık üzerinde büyük etkiler ve izler bırakan bir filozof olmuştur.

Bu çalışmada, kendisinden önceki filozoflar tarafından benimsenmiş olan niceliksel haz anlayışı yerine niteliksel haz anlayışını ortaya koyan Epikuros'un ahlak felsefesi ele alınmıştır. Çalışmada Epikuros'un felsefesinde önemli bir konuma sahip olan mutluluk anlayışı onun, haz ve acı duygularına yüklediği anlam çerçevesinde ortaya koyularak mutluluğun inşasında en büyük engel olarak görülen ölüm, tanrı ve kader korkusu ve insanın bu korkulardan kurtularak nasıl özgür ve mutlu olabileceği meselesi işlenmiştir.

2. Haz ve Acı Bağlamında Mutluluk Kavramı

Epikuros'un felsefesinde haz ve mutluluk kavramlarına geçmeden önce onun öncüsü olan ünlü İlkçağ filozofu Aristippos'un bu konudaki görüşlerine kısaca değinmek gerekir. Kirene Okulu'nun kurucusu olan Aristippos, M.Ö 435-356 yılları arasında yaşamış ve konusu ahlak ile ilgili olan şeylerle meşgul olmuştur. Aristippos için, fizik ve mantık incelemeleri yerine yalnızca ahlaki incelemelere değer vermiştir diyebiliriz (Akarsu, 1998: 56- 57). Aristippos Epikuros'un anlayışından farklı bir şekilde, insanın ulaşması gerektiği nihai amacın mutluluk olduğu görüşünü kabul etmez. Öyle ki burada ki nihai amaç haz olup, mutluluk ise bu hazların toplamından öte bir şey değildir. Aristippos öğretisinde insan, hazzı bizzat mutluluğa ulaşmak amacı ile arzu etmez. Çünkü mutluluk denen şey tamda anlık denilen hazlara ulaşmak için arzu edilir. Aristippos hazzı yaşamın gayesi olarak görür ve insanlar tarafından hazzın bizzat kendisi için arzu edildiğini savunur. Anlık hazlar bizzat kendisi için arzu edilirken, mutluluk ise bu anlık hazlar

için arzu edilmelidir. Nitekim Aristippos için mutluluk değil haz en son gayedir. Bu durumu şu ifadelerle dile getirir: "Çocukluğumuzdan beridir hiç düşünmeden hazza yakınlaşırız, hazza kavuşunca da ne bir şey ararız nede bir şeyden onun karşıtı acı kadar kaçarız" (Laertios, 2007; 99-100). Epikuros'un ortaya koyduğu hazcılık ise ahlaki hazcılık olarak nitelendirilir. Bu kuram İnsanların hazzı aramalarının ve onun ardından gitmelerinin doğru olduğunu savunan ahlaki bir öğretidir. Fakat Epikuros'un bu görüşlerinin kökeninde psikolojik hazcılık diye isimlendirebileceğimiz farklı bir kuram bulunur. Ahlak felsefesinde bu kuram yaygın olarak doğacı fikir olarak ifade edilen görüşün ayrı bir çeşididir. Öyle ki kişilerin eylemlerini gözlemleyerek onların eylemce hazzın ardından gittikleri bulgusuna dayanır. Nitekim Epikuros, bu iki tür hazcılığı birlikte ele alarak, psikolojik gözlemden hareketle, hazzı ardından gidilmesi gereken "iyi" şeklinde tanımlar. Epikuros, hazzın ısrarla istenen ve arzu edilen bir şey, acının ise kesinlikle uzak durulması gereken bir şey olduğunun ispat edilmesinin gereksiz olduğu kanısındadır. Nasıl ki, karın beyaz olduğu, şekerin tatlılığı ve ateşin yaktığı aracısız olarak duyular vasıtası ile algılanabilirse aynı şekilde hazzın ardından gidilmesi, acıdan ise uzak durulması da dolaysız olarak duyular aracılığı ile idrak edilebilir. Nihayet Epikuros'a göre bu iki duyguyu münakaşa etmek yersizdir, onlara yalnızca işaret etmek kafidir (Arslan, 2008; 131-132).

Epikuros hazcılık görüşünü sürdüren bir filozof olmasına rağmen hazcı anlayışın gidişatı onun ortaya attığı görüşler ile çok başka bir yöne doğru yol almıştır. Epikuros, zihinsel haz ve acılara fiziksel haz ve acılardan daha çok değer verir. Onun bu açıklamaları ise hedonizm ile ilgili farklı bir görüş açısı sunar. Epikuros, zihinsel ve fiziksel acının olmaması durumunu da aslında bir tür haz olarak görür. Nitekim o insanlara zevklerini bir kenara bırakarak huzurlu bir hayatın ardından gitmeleri gerektiğini söyler (O'Kefee, 2010; 108). Epikuros ahlak felsefesini, ünlü filozof Aristoteles gibi, bütün canlıların acı veren durumdan uzaklaşıp hazza eğilim gösterdiği gözleminden hareketle ortaya koyar. Epikuros için iyi ile haz, kötü ile de acı aynı şeydir. Hazzın elden geldiğince artırılması ve yine acıdan da kaçınılması insan hayatının nihai gayesidir. "Bana kalırsa eğer ağız tadının, dinletinin, seksin ve güzelliğin verdiği hazları dışarıda tutarsam, iyi kavramını oluşturamam" (Taylor, 2020; 26). İyi ve kötü değerlendirmelerimizin ölçütü duygularımızdır. Biricik mutlak iyi herkesin ardından koştuğu haz iken biricik mutlak kötü ise her varlığın uzak durduğu acıdır (Zeller, 2017; 327). "Canlılar doğumlarından itibaren herhangi bir eğitim sürecinden bağımsız olarak hazdan hoşlanırlar ve acıya kendiliklerinden karşı çıkarlar" (Taylor, 2020; 84). Epikuros için haz, en başta insanoğluyla beraber olan ve onun için doğuştan olan iyiliktir. Yaklaşmamız ve kaçınmamız gereken şeyler onda saklıdır. Önümüze çıkan iyiliklerin değerini

ise duyumlarımızı bir ölçü olarak kullanırsak fark edebiliriz. İnsanda ki iyi doğadan gelen iyidir bu sebeple de insan her hazza rastgele atılmamalıdır. Uzun süre dayandığımız bir acının sonunda üstün bir haz bizi karşılıyorsa bu türden birçok acıyı hazlardan daha değerli görmeliyiz. Öyle ki hazların hepsi doğaları itibariyle iyidir fakat buna rağmen yine de her haz elde edilmeye layık değildir. Her acı veren şeyde kötüdür lakin o acıdan kesin bir şekilde uzaklaşmak gerekli değildir. Bu noktada insana düşen görev yararlı olan ile zararlı olanı ölçüp ayrımını yaparak her zaman her şeyin kıymetini tam anlamıyla vermektir. Nitekim insan kimi zaman iyi olanı kötü, kötü olanı ise iyi olarak kullanır (Epiküros, 2014; 56). İnsanın hedeflemesi gereken ise her zaman insana uzun süre için haz veren şeyler olmalıdır ki bu hazlar kimi zaman en büyük acıların ardında da gelebilir. Öyle ki o yoğun acının yokluğu bile insan için büyük bir hazdır.

Epikürcülük özellikle Roma döneminde Epikuros'un fikirlerinin yeniden Latinceye çevrilmesi ve özellikle de Lucretius'un şiirleri aracılığı ile yeniden canlanmıştır. Epikuros'un görüşlerine gönülden bağlı olan Lucretius doğanın iki amacının, iki tepisinin olduğunu söyler. Bunlardan ilki bedenin acı çekmemesi iken diğeri de haz veren şeylerden ve onların tatlarından korkulmamasıdır. "Ne yazık mutsuz insan yüreğine! Ne yazık düşten yoksun insan kafasına! Ne kadar ufacık aştığımız yaşam yolu ne korkulu ne karanlık! Anlamıyor musun, iki itisi var, iki amacı doğanın: Bedenin acı çekmemesi, erince varması ruhun. Tadından korkmaması haz veren duyumların. Gerçekten azdır bedenimizin gereksinmeleri, tümünün de amacı kaçınmaktır acıdan" (Lucretius, 2011; 51). Epikuros için haz dediğimiz şey acının olmadığı zaman yani onun yokluğunda meydana gelir ve bu hazların bütünü de farklı değerlere sahiptir. İşte bu hazları oluşturan üç çeşit istek bulunur. Öyle ki kimi hazlar hem zorunlu hem de doğal iken ötekiler doğal olup ama zorunlu değildir. Üçüncü tür hazlar ise ne zorunlu ne de doğal yapıdadır. İşte bu tür hazlar insanda fiziksel hazlara neden olurlar (Cevizci, 1998: 160). Epiküros bu üç tür haz için önerilerde bulunur. Ona göre, birinci tür hazlar ölçülülüğü gerektirirken ikinci tür hazlar vazgeçilebilir nitelikte hazlardır. Nitekim sonuncu olan hazlar ise her koşulda kesinlikle kaçınılması gereken türden hazlar olarak karşımıza çıkar (Gürbüz, 2012: 20). Tabii olmakla beraber yapılmadıkları sürece insana acı vermeyen fakat insanı meşgul edip duran arzular gereksiz görüşlerden meydana gelirler. Yine onların içe atılmalarına engel olan, kendi mahiyetleri değil, insanların yersiz evhamlarıdır (Epiküros, 2014; 43). Yemek, içmek ve korunmak gibi ihtiyaçlar birinci tür yani hem doğal hem de mutlak olan gereksinimlerdir. İnsanın bu ihtiyaçları karşılandığında aslında yeterince mutlu olur. Oysa Epikuros'un sıraladığı ikinci hazlar doğaldır fakat zorunlu değildir. Örneğin gurme işi yemekler olmasa da insanın yemek yeme ihtiyacı bir şekilde karşılanacaktır.

Zenginlik, şöhret ve mevki gibi hazlar ise insanları mutsuzluğa götüren hazlardır. Epikuros için bu sonuncu hazlar, insanlar tarafından ne kadar çok elde edilirlerse edilsinler onlara asla tatmin sağlamaz. İnsan daima daha fazlasını isteyeceğinden dolayı, bir gün elde edemediğinde mutsuz olur (Perker, 2021; 40). "Sahip olmadıklarını arzulayarak sahip olduklarının tadını kaçırma; şu an sahip olduğun şeyin bir zamanlar sadece umut ettiğin şeyler arasında olduğunu hatırla" (Boone, 2020; 46). "Bilge kişi insanların içinde yaşayan bir tanrı gibidir. Doğal ve sınırlı arzularının (yemek, felsefe yapmak, dostlar arasında olmak) tatmininden başka bir şey düşünmez ve doğal ve gerekli olmayan sınırsız arzuları (şan, zenginlik) dışlar. Bu sınırsız arzular, duyum ve dolayısı ile yaşam konusunda tek olan şimdiki zamanın dışındadırlar" (Devillaris, 2018; 31). Epikuros bilge olmayan bir insanın mutsuz olacağı kanısındadır. Bu görüşünü de Phalaris boğasının[2] içerisine atılan bilgenin bu durumda bile "Aman ne muhteşem! Buna hiç aldırmıyorum" (Stock, 2021; 57) diyeceğini savunduğu örnek ile ifade eder. Epikuros ölüm döşeğindeyken bir arkadaşına mektubunda şöyle yazar, "Hayatımın son gününde, kutsama ve barıştan zevk alarak bu mektubu yazıyorum İdrar zorluğu, içimdeki ağrılarla gelen en şiddetli ıstıraba eklendi. Ancak bunlara direnmek, geçmişte sahip olduğum düşünceleri hatırladığım zamanlardaki gibi ruhumu sevinçle doldurdu" (Marshall, 2021; 172). Bilge kişi Epikuros'un ifade ettiği gibi sonuncu hazları hor görmelidir. Öyle ki bilge insan işkence çekiyor olsa bile her koşulda mutlu olmayı başarır.

Epikuros'a göre insanın mutlu ve mutsuz olmasının kaynağı veya sebebi rastlantı ya da talihi değildir. Öyle ki rastlantı dediğimiz şey iyi ve kötü şeylerin başlangıçlarına sebep olsa dahi, insanlar bu başlangıç yüzünden mutlu yahut mutsuz değillerdir. Onları asıl mutlu kılan sağduyulu olmak, bilgi ve bilgeliktir. İyi veya kötü dediğimiz şeylerin temel ilkesi budur ve bilgelik, felsefeden daha kıymetlidir. Epikuros'a göre bunun nedeni ise mutluluğu kazanmak için ne yapmamızı, nelerin ardından gidip, nelerden uzak durmamızı bize öğreten şeyin bilgelik olmasıdır (Arslan, 2008; 130). Epikuros kimi insanların şanslı olduklarını ve bu sayede de onların haz odaklı bir hayat sürdüklerini fakat bu insanların yine de mantıklı hareket etmelerinin gerekliliğini dile getirir. O bu noktada Demokritos'un savunduğu tüm olayların atomların hareketleri sayesinde saptanmış olduğu fikrini kabul etse de yine de insanda bir seçim yapma kabiliyetinin olduğunu savunur (Sahakian, 1997: 50). Epikuros der ki; rastlantı (Tykhe) denilen şey bilge kişinin

2 "Pirinç döküm ustası Atinalı Perillos'un, yaptığı işkence aleti (Agrigentum Tiranı Phalaris için). Tamamen pirinçten, içi boş şekilde yapıldığı için bu adla adlandırılan alet, suçlunun içine kapatıldığı büyük bir fırına benzer ve pirincin kızarıncaya değin ısıtılmasıyla infaz gerçekleştirilir" (Stock, 2021; 57 dipnot).

yaşantısında kendine çok az yer açabilir. Öyle ki onun tüm yaşantısı süresince, daha büyük ve kayda değer şeyleri düzene sokan yine kendi aklıdır (Epiküros, 2014; 30). Hazzın sınırları akılla çizilmiş olursa insan ister kısa isterse de ebedi bir zamanın sahibi olsun tadacağı haz yine aynı miktarda olur (Perker, 2021; 33). Kişi için yerinde olan şey tam da onun kendindeki bu yeteneğini yani aklını kullanarak belirli hazlara ulaşmasıdır. Epikuros Menoikeus'a yazdığı mektubunda Demokritos'un, şansın eli bol ancak değişken (dönek) olmasına rağmen doğanın ise kendi kendine yeten bir halde olduğunu, bundan ötürü de doğanın küçük ama itimatlı gücüyle umudun daha büyük vaadinin üstesinden geldiği (Arslan, 2008; 131) düşüncesini dile getirdiği ünlü sözünü hatırlatan görüşlerini şu cümlelerle ifade eder:

> *"Rastlantıya gelince, bilge bunu, ne büyük kalabalığın düşündüğü gibi, bir tanrı ne de temelsiz bir başlangıç noktası olarak görür, çünkü bir tanrı ne de temelsiz bir başlangıç noktası olarak görür, çünkü rastlantının insanlara, mutlu bir hayat için iyi ya da kötüyü dağıttığına değil, sadece büyük iyilik, ya da kötülüklerin unsurlarını onlara sağladığına inanır. Nihayet, doğru düşündükten sonra rastlantının oyununa gelmeyi, yanlış düşünüp de onun lütfuna uğramaktan üstün sayar; çünkü işlerimizde, doğru bir kararın bir rastlantı yüzünden başarısızlıkla sonuçlanması, yanlış bir kararımızın rastlantı yüzünden bir başarı sağlamasından daha iyidir" (Epiküros, 2014;59).*

Epikuros, her insanın mutluluğu nasıl temin ve muhafaza edilir? sorusuna şu cevabı verir ve der ki: Hayattan zevk duymalı fakat bunu yaparken tartarak ve düşünerek yapmalıdır. Öyle ki insanoğlu yaşamı devam ettiği sürece en fazla mutluluğa sahip olmak ve yine an az acıyı duymak ve buna dayanmak için hesap yapmalıdır. Yani elindeki çeşitli seçenekler arasında bir kâr zarar hesabına gitmelidir. Epikuros'a göre böyle bir tavır irfan sahibi ve kendini bilen hedonist bir insan tavrıdır. "Hazzı ara; fakat bu haz hesaplanmış, planlanmış olsun". Nitekim Epikürosçuluk önünü arkasını görmeden aşırı tatmin peşine düşmüş ve ahlak dışı bir hayat süren görüşlerden değildir. Aksine Epikuros insanlara her daim tedbirli ve ihtiyatlı davranmayı nasihat eder. Epikuros'un hayat felsefesi iki temel maddede özetlenebilir. Birincisi var olan tek şey hazdır. İkincisi ise, en az hazzı elde edebilmek için sadece kontrolünü sağlayabildiğimiz hazların zevkini çıkarmaktır (Skirbekk & Gilje, 2011; 127). Epikuros, kendine en fazla tatmin sağlayan hazlar ile kendine acı veren hazları ayırabilen, bunların farkına varabilen kişiyi erdemli olarak nitelendirir. Öyle ki erdemli olarak nitelenen bu kişi hazlar arasında akla uygun bir tercih yapmayı ve çeşitli hazlar arasından kendisini en fazla tat-

min eden hazzı nasıl seçeceğini bilmelidir. Epikuros erdemli insanın sadece hazları nasıl seçeceğini bilmesinin gerekliliğinden değil ayrıca sonuçları acı veren eylemlerden de nasıl kaçınmasını bilmesinin gerekliliğinden de söz eder. Eğer insan acıdan kaçamıyor ise o zaman uğradığı acıyı en az seviyeye indirmeyi bilmelidir. Ayrıca öyle hazlar vardır ki bu hazlar bizi içerisinde olduğumuz o anda en yüksek doyuma ulaştırırken daha sonra ki yaşantımızda bize acı şeklinde geri dönebilir. Bu durumun tam aksi de olanaklıdır ki bazı eylemlerin sonucu o an için bize acı verirken uzun vadede hayatımıza mutluluk olarak yansıyabilir. Nitekim onun erdemli olarak nitelendirdiği insan bu haz ve acı dengesini önceden hesap edebilmelidir (Sahakian, 1997; 50). Nihayetinde hayatta devamlılık sunan tek şey sürekli haz peşinde gitmektir. Bu hazzın sürekliliğini sağlayan yegâne yol ise doğuştan tatmin şeklinde tanınan zihin durumuna ulaşmaktır. Uyarılma durumu insan için eğlenceli bir durum olabilir fakat geçicidir. Ne var ki tatmin uzun zamana yayabilir (Cohen, 2019; 37). Epikuros Menoikeus'a yazdığı mektubunda bu durumu şöyle ifade eder:

> *"Mutlu bir hayatı meydana getiren ne ardı arkası kesilmeyen içki alemleri, ne de güzel oğlanların ve kadınların verecekleri zevk, ne de zengin bir sofranın sunabileceği nefis balıklar ve başka yemeklerdir; bunu sadece, istenmesi ya da kaçınılması gerekenlerin nedenlerini ta derinliğine kadar inceleyen ve ruhu bir kasırga gibi sarsan boş hayalleri kovan uyanık akıl sağlar. Her şeyin başında en büyük zenginliğimize olan ölçülülük gelir. Onun için de bu, felsefeden bile daha değerlidir, çünkü bütün öteki erdemlerin kaynağı odur; akıllı, namuslu ve doğru yaşamadıkça mutlu olmanın, mutlu olmadıkça da akıllı namuslu ve doğru yaşamanın imkânsız olduğunu da bize o öğretir. Sahiden, erdemler mutlu bir hayata sımsıkı bağlıdırlar ve birini ötekinden ayırmak mümkün değildir. Tanrıları sayan, her an ölümü korkusuzca düşünebilen, doğanın amacını açıkça anlamış olan, en yüksek iyinin elimizin altında olduğunu ve kolayca elde edilebileceğini, en büyük kötünün ise ya sadece kısa sürdüğünü ya da bize sadece hafif bir acı verdiğini bilen, birçoklarının kaçınılmaz zorunluluklar olarak saydıklarına gülen birinden daha üstün sayacağın kim vardır" (Epiküros, 2014;57-58)?*

İlkçağ Yunan filozofu Platon acı ve hazzı hareketler şeklinde yorumlayan ilk filozoftur. Platon için haz bir harekettir ve hareket olmayan bir haz onun için kabul edilemez. Nitekim acının yokluğu Platon için bir haz değildir. Platon Devlet kitabında insanın acı çektikten sonra bir şekilde acının sona ermesi durumunu haz diye nitelendirebileceğini fakat bu durumun yanıltıcı olduğunu ve doğru olmadığını ifade eder (Arslan, 2008; 133). "İnsanların hakikati bilmezliklerinden dolayı

birçok şeyin yanı sıra haz ile acı ve bütün ara basamaklar hakkında akla yatkın bir düşünceye sahip olmayışlarına şaşırma. Onların durumu şudur: Acıya doğru karşıdan hareket ettiklerinde, gerçekten de bir acı duyarlar ve bunun acı olduğunu düşünmekte haklıdırlar, ancak acıdan ortaya doğru hareket ettiklerinde, hazla dolup taştıklarına inanırlar, tıpkı beyazı tanımayan birinin gri rengi siyah karşısında beyaz sanması gibi, burada da hazzın ne olduğunu bilmeden, acıdan yoksunluk durumunu acı durumu ile karşılaştırdıklarında yanılgıya sürüklenirler" (Platon, 2006; 634). Aristoteles ise Nikhomakhos'a Etik adlı eserinde hocası Platon'un aksine hazların hareketli hazlar ve sakin hazlar diye iki türü olduğunu savunur. Aristoteles'e göre insanın tabiatı sade olsaydı her zaman aynı fiil en hoşa giden şey olabilirdi. Bu sebeple tanrı her zaman tek ve sade olan hazlardan zevk alır. Çünkü sadece devinim değil, devinimsizlik de bir etkinliğe sahiptir. Nitekim haz hareketten ziyade dinginlikte, huzurda kendini gösterir (Aristoteles, 2007; 154). Epikuros mutluluk olgusunun kendi kendine kâfi gelen bir uyum olduğu konusunda Platoncu-Aristotelesçi görüşü benimsemesine (Randall & Bucher, 1982; 196) rağmen hazlar konusunda Platon gibi değil Aristoteles gibi düşünür. Çünkü o da hazlar arasında bir fark olduğunu söyleyerek onları dinamik ve statik hazlar olarak nitelendirir. Gerçek hazlar ise sadece statik olan hazlardır ve bu hazlar acının olmadığı durumdan ibarettir. Epikuros'a göre insanın hayatta mutlu olmasını sağlayan şey akıldır. Onun için, gerçek haz anlık olan değil ömür boyu devam eden hazdır. Ayrıca acının yokluğunun haz olarak nitelendirilmesi ise dinginlik olarak ifade edilir. Mutlu olan kişi, kendi yaşantısında arzularının belirleyici bir konumda olmaması için, tutku ve isteklerini uyumlu bir hale getirmeyi başarabilen kişidir. Nitekim ataraxia (dinginlik) ise, bu uyumlu hale getirme olayının kendisidir (Pieper, 1999: 236). Epikuros haz dediği şeyin sadece etkinlikte ortaya çıktığı görüşünü reddederek hazzın sessizlik ve dinlenme halinde de eşit oranda mevcut olduğunu savunur. Nitekim o pozitif hazzın mevcudiyetinden çok acı veya huzursuzluğun yokluğuna dikkat çeker (Marshall, 2021; 172). Epikuros'a göre insan ne yapıyorsa bunların tümü acıdan uzaklaşmak ve korkuya maruz kalmamak içindir. Öyle ki insan bu hale bir kere kavuştu mı artık ruhundaki fırtınaların tamamı biter. İnsan bu sayede hiçbir zaman ne kendisinde noksan olan şeyi ne de ruh ve bedenin huzurunu tamamlayacak farklı başka şeyleri aramak durumunda kalır. Çünkü hazza istek duyulabilmesi için onun acı ile özlenmesi gerekir. Eğer ki bu acı duyulmazsa işte o vakit hazzın yokluğu da hissedilmez. Bu nedenle Epikuros hazzın mutlu bir yaşamın başı ve sonu olduğunu iddia eder (Epiküros, 2014; 55-56). O hazzın insan hayatı için nihai amaç olduğunu söylerken ne salt her şeyin zevkine varmak isteyen düşkünlerin zevklerini ne de fiziksel hazları kastetmektedir. Epikuros'a göre bunun böyle olduğunu sadece onun felsefesini

anlamaya aklı yetmeyen bilgisiz insanların ya da kötü niyetli bir şekilde anlamıyormuş gibi görünenler söyler. Ona göre haz denilen şey sadece fiziksel anlamda acının yokluğu ve ruhen de hiçbir kaygının, korkunun ve huzursuzluğun olmayışıdır (Epiküros, 2014; 57). Epikurosçu mutluluk anlayışı, ruhun mutlak değişmezliği anlamına gelen "ataraxia" denilen kavram ile somutlaşır (Lenoir, 2015; 35). Nitekim insan doğasının arzuladığı ve peşinden gitmesi gereken haz ruhsal denge yani ruhsal anlamdaki sükunettir. İnsan en büyük hazza acı hissetmediği zaman ulaşabilir. Huzursuzluğun yokluğu olarak ifade ettiği bu durumda yani hayatımızda bulunan tüm huzursuzluklardan kurtulduğumuz zaman haz ve hemen ardından da mutluluk kendiliğinden gelir.

Epikuros için nihayetinde hayatın anahtarı, yaşamanın en iyi yolu, gösterişten uzak sade bir yaşantıyı benimsemek, etrafınızda bulunan herkese kibar davranmak ve arkadaşlarınız ile birlikte olmaktır. Ona göre insanoğlu bu bütünün içerisinde isteklerinin büyük bir kısmını doyurabilir ve ulaşamayacağını bildiği şeyleri istemeyi bırakabilir. Epikuros büyük bir ev sahibi olacak kadar paraya sahip değilse bu evi almak için ümitsiz bir istek duymasının da insan için faydasız olacağını savunur. Bu ümitsiz arzuların peşinden giderek hayatımızı harcamamalıyız. Ona göre gösterişsiz yaşam, tatmini kolay olduğu için insana bol zaman ve enerji kazandırır. Onun bu felsefi öğretisi aslında bir çeşit terapidir. Amacı, etrafındaki öğrencilerinin ruhsal olarak hissettikleri acıları dindirerek geçmiş yaşantılarındaki hazları onlara yeniden hatırlatıp bedensel acılara nasıl katlanılabileceğini ortaya koymaktır. İşte bu Epikuros'un deyim yerindeyse mutluluk reçetesinin bir özetidir (Warburton, 2020; 42-43). Bu sebeple de hayatı boyunca etrafındakilere bu reçetenin başında korkulardan kurtulmayı salık verir.

3. Mutluluğa Engel Olan Korkular

Epikuros'a göre ruhsal alanda meydana gelen sükûnet ve fiziksel alandaki acının yokluğu mutluluğun tam kendisi olmayıp sadece onun bir yanını tamamlar. Ona göre insanın mutlu olmasını gerçekleştirecek diğer yan ise ruhun boşuna yaşadığı endişe ve korkulardır. İnsanın tam anlamıyla mutlu olabilmesi ise ruhun bu tür gereksiz korkulardan arınması ile gerçekleşir. Nitekim Epikuros'a göre insan ruhu, ne derece dingin ve kaygısız olursa o oranda huzura erecek ve o çok arzuladığı mutluluğu yakalayacaktır. Mutluluk bu yersiz korkuların ablukası altında engellenmektedir. Mutluluğun önünde engel olarak duran bu boş korkulara saplanıp kalma meselesi Epikuros'un tanrı, ölüm ve kader ile alakalı ortaya koyduğu fikirlerinde gizlidir. Korku akut bir zihinsel acı şeklidir ve bu nedenle insan ataraxia ya ulaşmayı umuyorsa yok edilmelidir. Mutluluğu yakalamanın temel şartı öncelikle bu üç korkudan insanın kendini kurtarması ile yerine getirilir.

Kimi düşünürlerce tanrıtanımaz olarak değerlendirilen Epikuros aslında tanrıların var olduğunu kabul etmekle birlikte onların dünyada ki işlere karışmadan, dünyalar arasında mutlu bir hayat sürdüklerini savunur (Taylor, 2020; 14). "Çünkü tanrılar vardır: Onları açıkça tanıyoruz. Ama onlar çoğunluğun düşündüğü gibi değillerdir. Çünkü çoğunluk onlar hakkında düşündüğü şeylerin arkasında durmaz. Dinsiz olan, çoğunluğun tanrılarını ortadan kaldıran değil çoğunluğun düşündüklerini onlara yakıştırandır" (Laertios, 2007; 517). Bilge kişi kendisini ölüm ve ötesi gibi korkulardan kurtarmış olan kişidir. Böyle bir insan ölümün yokluk olduğunu bilir ve ölümden korkmaz (Çubukçu, 1977; 33-34). Epikuros'un felsefesinin temelinde tanrı ve ölüm gibi korkulardan kurtulup mutluluğa ulaşmanın insan hayatı için nihai erek olduğu vurgulanmaktadır. Öyle ki insan, hayatı boyunca tek bir amaca yönelmelidir ki bu amaç ise, mutlu ve sakin bir yaşam idame ettirmektir. Epikuros "Mutluluk nedir?" sorusunun cevabı üzerinde durmak yerine onun nasıl elde edilebileceği ve insanın nasıl mutlu olabileceği üzerinde durur. Epikuros'un ahlak öğretisinin bütünü bu anlayış üzerine kurulmuştur.

Epikuros önceden de ifade edildiği gibi hazzı aponia (fiziksel acının yokluğu) ve ataraxia (zihinsel acının olmaması) durumu şeklinde ortaya koyar. Ona göre bunlar insan için gerçek amaçlardır. İnsan bu iki duruma ancak sağduyu ve akıl yürütme yolu ile ulaşabilir. O insana dünyaya ve kendi özüne ait bilgilerini çoğaltmasını salık verir. Çünkü insanoğlu boş inanışlardan dolayı ortaya çıkan yersiz korkularından ancak fizik yasalarını bilerek kurtulabilir (McMahon, 2013; 74). Epikuros Aristoteles'in "donuk ilahiyatını" kabul etmediği gibi aynı zamanda Platon'un "öbür dünyadaki ahlaki cezalandırılış" görüşünü de reddeder. O atomcu kuramcıların maddeci felsefesini ise bilimsel olması nedeniyle değil, ruhu ölümlü kabul etmesinden dolayı ölümden sonra ceza ve ödül gibi durumların olmadığını savunduğu için kabul eder (Conford, 2021; 68). İnsanların boş ve yersiz korkularından kurtulabilmesi için öncelikle sağlam bir bilgi kriterine ihtiyaçları vardır. Bunun sebeple de bir bilgi teorisi ya da mantık bilgisinin olması şarttır. Ayrıca Epikuros evrende ki her şeyin doğa üstü değil de doğal sebeplerin bir ürünü olduğunu bilmemiz için fiziğe yahut varlık bilgisine gerek duyduğumuzu savunur. Ona göre ancak bu bilgiler sayesinde insan Tanrı, kader ve ölüm gibi korkulardan kurtulur (Cevizci, 1998; 152). Yani ahlaki endişelerinden ötürü maddeci bir felsefeyi benimseyen Epikuros bu sayede dinginliğin önündeki en büyük engel olan korkularını bertaraf etmeyi amaçlar. Nitekim korku duyulacak şeyler yoksa o zaman ıstırap verici duygularda yoktur; ıstırabın olmayışı ise hazza ve ruh dinginliğine erişmek demektir. Böylece, ardından koşulan mutluluğa ulaşma konusunda, onun felsefi görüşlerine tam anlamıyla sadık kalan insanlara kendi güçleriyle bu yolda ilerleme fırsatı sunar. Onun mutluluğa ulaşmanın önünde engel olarak gördüğü korkulardan ilki ölüm korkusudur.

3.1. Ölüm Korkusu

Ölüm, neredeyse çoğu insanda var olan bir korkudur. Hali hazırda meydana gelmemiş olan bir şeyin korkusunu her an yanı başında hissetmek, insanın yaşamında birtakım engellerle karşılaşmasına sebep olur. Todd May "ölüm" adlı kitabında ölümü, şu cümlelerle ifade eder: "Sessizlik olan ölüm, benim artık orada olmayışım, yine başka bir şeydir. Düşünceye direniyor gibidir. Zihnimin nüfuz edemeden ya da yolunu bulamadan karşı koyduğu bir duvardır. Benimle, varlığıma bir tehdit olarak değil (çünkü bunun için artık çok geçtir); buna rağmen olmakta olduğum şeyin kavranamazlığı olarak karşı karşıya gelir" (May, 2019; 33). Bunun yanı sıra ölüm sonrası hayat fikri dünyada katlanılmaz acılar yaşayan insanlar için bir avuntu da olabilir. Ayrıca kimi düşünürler ölümden sonraki hayatın varlığına inanmasalar bile bu durum onlar için korkulacak bir nitelik taşımaz. Böyle bir inanışa sahip plan Epikuros ölümden korkulmamasının gerekliliğini insanlara göstermeye çalışır (Warburton, 2020; 72). O ölümü ruh için bir hastalık olarak görür. İnsanın mutsuz olmasının en büyük nedeni olan korku işte bu kaynaktan beslenir. Epikuros'a göre insan iki zaman periyoduna tabidir. O ya varlık halinde bulunur ve yahut da yokluk halindedir, bu iki zaman periyodunun ötesinde var olan bir ara zaman dilimi yoktur (Luper, 2009, s. 70). Ölümün tabiatı gereği kötü olarak anılması, gelecek zamanlarda beklenen bir şey olarak vuku bulan ölüm durumuyla alakalı kaygılanmaktan daha başka bir vaziyettir. Epikuros'un aslında üzerinde durduğu nokta ölümün kötülüğü meselesi değil ölümün kendisinden korkmanın, mantıklı olup olmadığıdır. Nitekim o, ölüm olgusunun kötü olmadığını ifade eder. Yine kötü olsa bile insanoğlunun bu durumu algılayabilecek bir pozisyonda bulunmadığını anlatmaya uğraş verip fizik ve etik öğretilerinde ölümün doğasını açıkça ortaya koyarak hem ölü olma hem de ölme durumundan korku duyulmasının gereksiz olduğunu göstermeye çalışır.

Epikuros neden ölümden korkmamalıyız? Sorusunu cevaplamaya çalışır. Ona göre bunun sebebi insanların ölüm ile ilgili bir tecrübelerinin olmaması ve olamayacağıdır. Ölüm insanın başına gelmiş bir şey değildir. Çünkü insanın ölümü gerçekleştiği an artık insan orada bulunamayacaktır. Öyle ki ünlü filozof Wittgenstein bu durumu "Tractatus" isimli kitabında ölümün hayattaki bir olay olmadığını söyleyerek yeniden hatırlatır. Olaylar insanoğlu için tecrübe edilir şeylerdir. Nitekim ölüm tecrübe imkanından uzaktır ve insanın bilincinde olduğu bir şey değildir (Warburton, 2020; 44-45). Epikuros'un ölümle ilgili görüşlerini anlamak için onun fizik öğretisine yer vermek gerekir. Öyle ki Epikuros Demokritos gibi insanın atomlardan oluştuğunu savunur. Fiziki niteliklere sahip olan bu atomlar esas gerçekliktir. Epikuros fizik öğretisine Aristoteles'in savunduğu rastlantı kavramını ekleyerek, Demokritos'un fizik kuramındaki katı belirlenim-

ciliği ortadan kaldırmayı amaçlar (Gökberk, 1979; 18). Epikuros'a göre, atomlar boşluk içerisinde üç tür hareket meydana getirir. Bunlardan ilki, doğru şeklinde düşüş eylemidir. İkinci hareket, atomların bu doğru çizgiden sapma göstermesinden kaynaklanır. Sonuncusu ise çoğu atomun geriye doğru fırlatılması suretiyle gerçekleşir. İlk ve sonuncu hareket hem Epikuros tarafından hem de Demokritos tarafından kabul görürken bu iki düşünür, atomların doğru çizgiden sapması noktasında birbirlerinden ayrılırlar (Marx, 200; 33). Atomlar boşluk içerisinde sürekli ve sonu ve başlangıcı olmayan bir biçimde hareket ederler. Lakin bu devinim belli bir yasaya göre olmayıp atomların ağırlıklarından ötürü aşağıdan yukarıya doğru düşme şeklinde meydana gelen bir devinimdir. Bu düşme esnasında atomlar yönlerinden kısmen sapma gösterir. İşte bu sapma nedeniyle düşme esnasında birbirine çarpan atomlar birleşip evreni ve diğer nesneleri oluşturur. Epikuros hesap edilmesi güç olan bu sapmaları göz önüne alarak tesadüfi olaylara ve bununla birlikte aslında insanda ki irade özgürlüğüne kapı aralar (Elmalı, 2015; 343). Epikuros bu şekilde insanı tanrıların iradelerine mahkûm edip onu kâinatın esiri haline getirmek istememiştir. İnsanın atomlardan meydana geldiğini savunan Epikuros atomların bu niteliğinden ötürü insanın özgür bir iradeye sahip olduğunu ve kendi kaderini yine kendisinin belirlediğini savunur. Bu görüşü ahlaki kaygılarından ötürü savunduğunu belirttiğimiz Epikuros bu sayede ruhun huzurunu engelleyen ölüme ve tanrıya karşı duyulan korkuyu da ortadan kaldırmayı amaç edinir. Nitekim parlak ve ince atomlardan oluşan ruh tüm bedeni saran ateş, soluk ve hava diye isimlendirilen ayrıca göğüste bulunup adlandırılmayan dört temel öğeden meydana gelir. Öteki üç öğeyi de harekete geçiren dördüncü öğe insanda akılsal yanı oluşturmakla birlikte hem korku ile mutluluğun hem de haz ile acının hissedildiği yerdir. Ruh bu dört parçadan meydana gelmesine rağmen bütündür ve beden atomları ile ruh atomları birleşmiştir. Epikuros'a göre işte mutluluğa engel bir korku olan ölüm bu birleşmenin bir dağılması olup bununla birlikte beden atomlarının çözülmesi ruhun atomlarının çözülmesine ve bu dört bileşenin de ayrılmasına sebep olur. Bu süreç ve sonuç Epikuros için ruhun ölümlü olduğunun bir göstergesidir ki bu sebeple ölümsüzlükten ve ruh göçünden bahsetmek yersizdir. Öyle ki bu durumda korkular da boş bir kuruntudan ibarettir. Öte yandan duyu mahrumiyeti olan ölüm anında haz ve acı hissedilmediğinden dolayı ölüm için iyi ya da kötü değerlendirilmesi yapılamaz. O halde ölümün korkulacak bir şey olmadığı açıktır (Ağaoğlu, 1989; 274-275). Çünkü, "kötülüklerin en korkuncu sayılan ölüm, bizim için bir hiçtir: Biz var oldukça o yoktur, o varken de artık biz yokuz" (Epikuros, 2014; 95). O halde insan ölümden neden korkmaya devam eder? Çünkü İnsan bedeninin atomlardan oluştuğunu onaylarsak eğer ölüm gerçekleştiği zaman hem beden hem de ruh hiçbir yaşamsal fonksiyona sa-

hip olmaz. Ölümden sonra boşlukta bir toz yığını haline dönüşen ruhun atomları başka bir alemde ödül ve cezaya da tabi olmaz (Epiküros, 2014; 108). Öyle ki ruh bütünüyle maddi dünyaya ait olduğu için ruh adına ölümsüzlük fikride ortadan kalkmış olur. Oysa atomcu Demokritos bu noktada Epikuros'un aksine ölümden sonra ruhun atomlarının kısa bir süre insan bedenini terk etmediğini ifade ederek bedenin acı çekeceğini savunur (Çiçero, 2016; 72). Nitekim Epikuros için ölüm artık bir hiçtir. Çünkü atomların birleşiminden oluşan ruh artık dağılmıştır ve dağılan bir şeyde duyarlı olma durumu artık son bulmuştur. Öyle ki duyarlılığı bulunmayanın karşısında da insanın artık endişelenmesine gerek yoktur (Epiküros, 2014; 22). Epikuros insanın mutlu olmak için ölümsüzlüğe ihtiyacı olmadığını savunur. Eğer insan ısrarla ölümsüzlüğü istemeyi bırakırsa o vakit mutluluğu yakalar. Her şey hayat ile başlar ve yine onunla son bulur. Çünkü her şey duyum ile başlar ve onunla son bulur. Öyle ki insanın bu sınırlar içerisinde kalarak ve ölümü reddederek henüz deneyimlemediği bir şey olan geleceğin hem kendisi için olduğunu hem de olmadığını algılaması gereklidir. Kısaca insan korkuyu kabul etmemeli ve böylece umudu yeşertmelidir (Devillairs, 2018; 33). Yaşadığımız zaman haz ve acıyı tecrübe edebiliriz. Fakat öldüğümüz vakit artık tecrübe kapasitemiz kalmaz. Kısaca ya varızdır ve yahut yok. Eğer var isek ölüm yok demektir ve ondan korkmamız yersizdir. Lakin yok isek o halde zaten ölmüşüz demektir ve yine ölümden korkması gereken bir şey kalmaz geriye. Öyle ki ölmek tecrübeden azade olmak demektir. Tecrübeden azade olmak ise acı dediğimiz şeyden azade olmaktır (May, 2019; 35). Kâinatta, bir taraftan insan iradesinin ötesinde olan mekanik bir zorunluluktan diğer taraftan da engellenmesi imkânsız kimi sapmalardan ötürü birtakım tesadüfi olaylar vardır. Epikuros'a göre kâinata egemen olan bu zorunluluğun ve tesadüfün kendi yaşamındaki belirleyiciliğini bertaraf etme gücüne sahip olmayan insan mutluluğa erişebilmek istiyorsa yazgısına ve korkularına karşı kayıtsız olmayı başarmalıdır.

Epikuros'un öğrencisi Lucretius insanların ölüm korkularına deva olacağını düşündüğü ikinci bir öneride bulunur. Bu noktada gelecekle ilgili hislerimiz ile geçmiş ile ilgili hislerimiz arasında bulunan ayrılığa dikkat çeker. İnsan bu iki zamandan yalnızca bir tanesinin mühim olduğu kanısındadır. Doğumdan önceki yani henüz varlığımızın ortada olmadığı zamanı düşünecek olursak bu dönemle yani var olmamakla ilgili herhangi bir endişemiz yoktur. Eğer bu durumun doğruluğunu kabul edersek o zaman da neden öldükten sonra var olmayacağımız bir zaman için kaygılanalım. Epikuros'un atomların dağılması olarak ifade ettiği ölüm tam da budur. Öyleyse niçin bilincinde olmadığımız doğum öncesi dönemi çok fazla düşünmüyoruz da ölüm sonrası dönemle ilgili korkular yaşıyoruz? Nitekim bu iki zaman için de düşünme biçimimiz asimetriktir (Warburton, 2019;

45-46). Literatürde bu anlayış "simetri delili" adı ile karşımıza çıkar. Simetri delili, Epikür'ün ölümle ilgili yapmış olduğu açıklamaların noksan ya da yetersiz kalan noktalarını tamamlar niteliktedir. Nitekim bu delil aslında yeni bir sonuç ortaya koymaktan ziyade ikna edici ve onaylayıcı bir misyon üstlenir. Epikuros'un ölümle ilgili düşüncelerine baktığımızda onun doğum öncesi dönemdeki yokluk ile alakalı herhangi bir şey söylemediğini görürüz. Öyle ki Epikuros'un ölüm ile ilgili fikirleri, Lucretius'un iki yokluk dönemi arasında var olduğunu kabul ettiği simetri argümanından ayrıdır. Bu sebeple bu iki zaman arasında bir simetri durumunun olmadığı kanıtlansa dahi yine de Epikuros'un ölümün yokluk olduğu tezi çürütülmüş olamaz (Warren, 2004, 81-82). "Gerçekte, ölü olmakla hiç doğmamış olmak arasında bir ayrım olmadığının fark edilmesidir; zira hiç doğmamış olmak kimse için bir problem sayılmaz" (Cohen, 2019; 280). "Yoktum. Varım. Olmayacağım" (Perker, 2021; 19). İnsan en son gününden bir günlük uzaklıktaki bir olay karşısında korkmamalıdır. Çünkü öldüğünde artık onu deneyimlemek için orada olmayacaktır. O halde ölü olmanın bir korkutuculuğu yoktur. Öyle ki bu, insanın doğmadan önceki hali ile aynıdır ve hiç kimse bu durumdan korkmaz (Gibson, 2021; 57). İnsan bahsedilen iki zaman arasında ki simetriyi gördüğü zaman artık ölüm sonrası zamanı da aynı doğum öncesi zaman şeklinde algılamaya başlar. İşte bu düşünce, ölümün insan için bir korku olmaktan çıkmasına neden olarak, ona mutluluğa giden yolda kapı aralamış olur.

3.2. Tanrı Korkusu

Epikuros'un fizik kuramının tepe noktası hiç kuşkusuz tanrılara dair yapmış olduğu açıklamalar ile açığa çıkar. Epikuros tanrılar ile ilgili teorisi ile insanları tanrıların gazabından ve bu gazaptan kaçınmak için duyulan korkudan kurtarmak adına tanrıları insanların dünyasından yoksun bırakır. Epikuros tanrı varlığını reddetmeyip sadece onları insandan uzak, ebedi ve kutsal bir huzur içinde yaşayan insan üstü varlıklar olarak görür. O, tanrıların dünyalar arasında bir boşlukta yaşadığını söyleyerek, onların atomların oluşturdukları çarpışmayla karşılaşmaları fikrini bertaraf etmeye çalışır. Epikuros'un mutluluk için temel saydığı dinginlik, başkaları adına tasalanan ve yine onlara huzursuzluk getiren kişi için mümkün değildir. Ona göre bu durum dünya ile alakadar olmayan ve insan işlerini önemsemeyen tanrıların ellerinde bulundurdukları mutluluğun bir kazancıdır (Taylor, 2020; 81). Atomcu bir görüşü savunan Epikuros, tanrıların ince yapıdaki atomların birleşiminden meydana geldiklerini ve bu atomların da zaman içerisinde dağılıp bozuklarını ifade eder. Nitekim tanrılar insanlar gibi ölümlü değildir aksine ölüme tabi olmayan ölümsüzlerdir. Epikuros ezeli ve ebedi bir haz içerisinde hayatlarını sürdüren tanrıları itibar duyulması gereken varlıklar şeklinde

tanımlar. İnsanların kendi çıkarları için tanrılara tapmasını onaylamaz. İfade ettiğimiz gibi aslında onun karşı çıktığı tanrıların varlığı değil, onların insanların hayatlarına karıştıkları algısından ortaya çıkan ve insanların mutsuz olmasına sebep olan boş inançlardır. Epikuros'un bu düşünceleri tanrının tanrısal vazifesini onaylamadığı ve toplumda yer etmiş dini inanışlara itaati zayıflattığı için, dini inancı ahlakın temeli olarak gören Çiçero'nun görüşlerinin karşısında yer alır. Yalın bir ahlak görüşü ortaya koyan Çiçero, dinsel inanç temeline dayanmayan bir ahlakın gelişemeyeceği kanısındadır. Bundan dolayı De Natura Deorum adlı çalışmasının ilk kitabında, Epikuros'un görüşlerini kabul etmediğini ifade eder (Çiçero, 2012; 18-19). Buna rağmen Epikuros'un tanrı ile ilgili görüşlerinin büyük kısmı onun eserlerinde işlenmiştir.

Epikuros'a göre Tanrıların varlığı inkâr edilemez çünkü doğa onların var olduğu fikrini insanların akıllarının bir köşesine kazımıştır. Herkes herhangi bir Tanrı kuramı olmasa dahi tanrılarla alakalı bir önbilgiye vakıftır. Epikuros bahsettiği bu bilgiyi, şeylerin insan zihninde beliren ilk tasarımları anlamına gelen "prolepsis" olarak adlandırır. İnsanların sonsuz bir fikir birliği içinde onayladığı tanrıya olan inanç ne gelenekle ne eğitimle ne de kanunlarla meydana getirilmediğine göre tanrıların varlığı kesinlikle onaylanmalıdır. İnsan doğuştan bir tanrı inancına sahiptir yani bu inanç insanoğluna önceden aşılanmıştır. Öyle ki bundan çıkarılacak sonuç ise zaten herkesin bildiği ve üzerinde anlaştığı gibi tanrıların varlığının kabul edilmesidir. Tanrıların yaşadıkları yerde mutlu olduklarına dair inanç da yine insanoğluna doğuştan aşılanan bu önbilgilerimiz sayesindedir. Mutlu bir hayat süren, hiddet ve sevince kendini kaptırmayan tanrı kendine de başkalarına da kötülük yapmaz. Çünkü bu tarz şeyler hep acizlik duygusundan kaynaklanır (Çiçero, 2012; 81-83). Epikuros insana tanrılardan, onların cezalarından ve öfkelerinden, yaşarken de ölümden sonra da korkmamasını öğütler (Epikuros, 2015; 109). Epikuros'un kozmolojisinde ilahi anlamda bir yaratıcıya yer bulunmaz. Fakat o insanların ilahi yaratıcılara inanmalarının evrensel bir nitelik olduğunu göz önünde bulundurarak bu tanrı inanışının hakiki bir olguyu baz alması gerektiğinin sonucuna varır. Ona göre çoğu insan tanrıların ilahi doğalarıyla uyumsuz ve sadece kuruntudan ibaret türlü kaygı ve korkular ile, nitelikleri hatalı bir şekilde tanrılara yükler. Öyle ki tanrılar eğer gerçekse o zaman onlar ideal bir yaşam sürdürüyorlar demektir. Bu sebeple de onların insana has gelenek ve inançları benimseyeceklerini düşünmek mantıksız olur. Tanrı, ölümlü olan insanlara ne yardım eder ne de ilahi kuralları yerine getirmeyenleri cezalandırmakla uğraşır. Eğer tanrılar bunlarla uğraşırlarsa ideal bir yaşama sahip olamazlar (Warren, 2021; 20). Epikuros'a göre tanrılar doğa ve toplum hayatı ile ilgilenmez. Doğanın ve toplumsal kanunların kendilerine has düzenleri ve zorunlulukları vardır. Nitekim ahlaksal

değer ve normları da işte bu zorunluluklar belirler (Usta, 2021; 317). Ahlaki ilkelerin esasını insandaki haz duygusu meydana getirir. İnsanda var olan bu duygu ise acının yokluğunda belirir. Bu sebepledir ki insan körü körüne riayet ettiği bağımlılıklarından kendini kurtarmalı ve iç güdülerini kontrol etmeyi başarmalıdır.

Epikuros'a göre neredeyse tüm insanlar, tanrılar ile ilgili ortak bir görüşe sahiptir. Öyle ki insanlardaki bu ortak düşünce tanrıların kendilerine yani insan şekline benzemesi gerektiği fikridir. Mutlak bir doğaya sahip olan tanrıların yine biçim olarak da en güzeline sahip olması gerekir. Epiküros bu noktada evrende insandan daha muhteşem bir varlığın olmadığını dile getirerek tanrıların da insan biçiminde olmasının zorunlu olduğunu iddia eder. Lakin buna rağmen tanrılar maddesel olmadığı gibi yarı maddesel varlıklardır. Aynı şekilde tanrıların kanı da insanda ki kandan farklı fakat kan ile benzerlik gösteren bir şeydir (Arslan, 2008; 111-112). Epikuros'un doğa öğretisi pratik fayda sağladığı için değerlidir. Onun doğa öğretisi tanrıların dünyayı yaratmadığını, onların dünya üzerinde bir hakimiyetlerinin olmadığını ve ruhun ölümle birlikte yok olduğunu gösterir (Akarsu, 1998; 96). İnsan dünyada olduğu müddetçe tüm korkularından kendini sıyırmalıdır. İnsan korktuğu tanrılara değil kendisine inanmayı başarmalıdır. Epiküros ortaya koyduğu öğretisiyle insanları öte dünya korkularından kurtarır ve böylece mutluluğun önündeki engelleri de aşmış olur.

3.3. Kader Korkusu

"Cahil ihtiyar kadınlar gibi her şeyi yazgıyla (buyurulmuş şey) olup biter gibi gören felsefe için ne düşünmeli?... Epikuros kurtarıcımız olmuş, bizi özgürlüğe kavuşturmuştur" (Marx, 2000; 28). Epikuros, herhangi bir zorunluluğa tabi olmamak için, doğa felsefesinde sapma teorisini ortaya koyar. İnsanda var olan tanrı ve ölüm korkusu doğal olarak ardından kader korkusunu da beraberinde getirir. Oysa tanrı ve ölüm korkusunun olmadığı yerde kader korkusu da olmayacaktır. Epikuros atomcu doğa felsefesinde atomların hareketlerinde meydana gelen ve hesap edilmesi zor olan sapma eylemini kabul ederek özgürlüğe kapı aralamıştır. Böylece kaderin ortaya çıkaracağı zorunluluklar ve insanın belirlenmişlik durumu da kendiliğinden kaybolur. Ona göre insan doğanın işleyişine bilgisi ile hâkim olursa doğanın sisteminde ilahi bir yazgının varlığını da reddeder. Bu kabullenmeyiş ise özgür istenç sayesinde korku ve kaygılarından kurtulan insana hem kendi kaderini belirleme fırsatı sunar hem de mutluluk yolunda ona önemli kapılar açar.

Epikuros tamamen fizik kanunlarına uygun bir şekilde açıklanan insan eylemlerini kabul etmez. Ona göre insanın sahip olduğu, fiziki olmayan arzu ve inanç türünden bazı psikolojik hakikatler vardır. Bu hakikat dediği şeyler ise insanın ru-

hunu oluşturur. Öyle ki insan davranışları salt fiziki nedensellikten yola çıkılarak ifade edilemez. Nitekim psikolojik gerçeklikler ve bunların tayin ettiği yasalara bakıldığı zaman bunların ötesinde kalıtım ve insan anatomisi gibi fiziki şeylerin rolü görülür. Epikuros aklın insanda bulunan doğal huyların etkilerini değiştirilebileceğine inanır. Öyle ki mizaç olarak korkak olan biri, aklını kullanarak özgür iradesi sayesinde daha cesur eylemlerde bulunabilir. İnsan aklını kullanıp iyi olanı seçerek hem kader anlayışını yok sayar hem de ahlaki bir hayat sürebilir (Arslan, 2008; 129-130). Epikuros kendi döneminde yaşayan insanların kader ve şans sevdasına, insanların kader karşısında küçük düşürülmesine ve bu küçümsenmenin doğurduğu bütün yersiz inanışlara korkusuz bir şekilde karşı çıkarak felsefesini bu temelde inşa etmiştir. Ona göre ne insanlar için ne de kâinat için koruyucu bir tanrı yardımı kabul edilemez. Tanrının inayetini ve kaderi kabul eden Stoalılar bütünüyle yanlış içerisindedir. Öyle ki her şey basit olarak kendinden oluştuğu için insan geleceğini önceden bilmek ya da dile getirmek gibi bir sanata yer yoktur. Atomların hangi zamanlarda sapma eğiliminde olacağı ya da çarpışma sonrasında ne zaman birleşecekleri belli olmadığından ötürü insan için gelecekte ne olacağı fikri karanlıktır (Cogniot, 1992; 87).

Epikuros Menoikeus'a yazdığı mektupta, insani eylemlerin zorunlu bir şekilde ortaya çıktığını kabullenmektense, bu eylemlerin tanrıların isteği neticesinde meydana geldiğini ifade eden eski rivayetlere inanmanın daha doğru olacağını söyler (Arslan; 2008; 124). Epikuros'a göre insan tüm eylemlerinden kendisi sorumludur. O atomların sapma hareketini ortaya atarak insana özgür bir irade kazandırır. Nitekim insan bu iradesini kullanarak kendi geleceğini kendisi yazabilir. Yine insan aklını kullanarak kaderden yani ilahi yazgıdan ruhunu kurtarabilir. Öyle ki kader fikri insanın hayattan haz almasının ve nihayetinde mutlu olmasının önünde ki en büyük engeldir. Epikuros insanları bu korkulardan kurtarmak için doğa hakkında bilgiler sunar. Doğayı anlayan insan korkularıyla da yüzleşerek onlarla savaşabilir. İnsan kaderin çizdiği değil kendi çizdiği yolda ancak mutluluğa erebilir. Eğer kaderine boyun eğerse o zaman acı çekeceği için hiçbir şekilde kendisini tamamlayamaz ve bu yüzden kendisine yabancılaşır. Epikuros belirlenimci düşüncenin karşısına irade özgürlüğünü koyarak insanlara kadere bağlı yaşamanın boş bir inanç olduğunu gösterir.

4. SONUÇ

Ahlak felsefesi tarihine baktığımız zaman mutluluk olgusu çoğu filozofun temel bir sorun olarak ele aldığı konu olarak karşımıza çıkar. Özellikle Antik Yunan filozoflarının temel öğretilerine konu olan mutluluk kavramı filozoflar tarafından farklı şekillerde ele alınır. Bu bağlamda Epikuros'un ahlak öğretisi duygu kökenli

psikolojik bir haz ahlakı olarak karşımıza çıkar. Epikurosçu ahlak felsefesi için mutluluğa ulaşmak nihai bir amaçtır. Hazcı ahlak anlayışının temsilcilerinden olan Epikuros okulunda kurduğu dostlar topluluğu ile birlikte, döneminde yaşanan siyasi ve sosyal olaylardan olabildiğince uzak ve gösterişsiz bir hayat sürmeyi tercih etmiştir. Ona göre değerli olan gelip geçici fiziksel hazlar değil kalıcı olan zihinsel hazlardır ve bu hazlar konusunda da ölçülü olmak yaşamın temel ilkesidir. Aslında onun hazdan kastettiği şey ise acının olmadığı durumdur. Bu da sakin bir yaşamı işaret eder. Yani insan acıdan ne kadar uzak kalırsa hayatını o kadar dingin yaşar. Çünkü onun için mutluluk, tinsel anlamda dinginlik, kaygısızlık ve huzur kavramlarını da içerisinde barındırır. Nitekim Epikuros'a göre insanın hayatın imkanlarından faydalanabilmesi ve ruhsal dinginliğe erişebilmesi onun özgür bir şekilde seçimler yapması sayesinde mümkündür. Epikuros hayatı boyunca insanın iç huzuruna ve onun düşünce özgürlüğüne dair bir yaşam felsefesi meydana getirmek ister. Bu felsefesini ise yalnızca teorik olarak değil aynı zamanda uygulamalı şekilde de ortaya koyar. İnsanı bir değer olarak kabul eden Epikuros onun her koşulda kendi kendine yetebildiğini ve her daim mutlu olabilecek güce sahip olduğunu savunur.

Epikuros'un felsefesini net olarak anlayabilmek onun doğa felsefesini (fizik) anlamaktan geçer. Çünkü atomcu bir filozof olan Epikuros her şeyin atomlardan meydana geldiğini savunur. İnsanın nihai amacının mutluluk olduğunu söyleyen Epikuros bu yolda acıdan kaçınmayı salık verirken insanın önemli üç korkusunu yenmesi gerektiğini söyler. Eğer insan aklını kullanıp korkularından kurtulabilirse kendini mutlu edebilecek hazlara yönelmek için uğraş verebilir. Bu korkular ölüm, tanrı ve kader korkusudur. Bu kavramları açıklarken atomlardan ve onların hareketlerinden yola çıkar. Bu sebeple onun doğa felsefesi ile ilgili görüşleri anlaşılmadan diğer alanlar için ortaya koyduğu görüşleri askıda kalacaktır. Epikuros doğa felsefesini izah ederken felsefesinin merkezine atomu koyar. Evrende var olan her şeyin atomların hareketleri doğrultusunda varlığa geldiğini savunan Epikuros için atomlar yukarıdan aşağıya düz bir şekilde düşerken bir sapma meydana gelir. İradenin içinde hapsolduğu zorunluluğu ve belirlenmişliği ortadan kaldırarak rastlantı kavramını ortaya atan Epikuros tam da bu noktada Demokritos'tan ayrılır. Sapma kuramı ile insan iradesine özgürlük kazandırarak bu sayede insanların korkularına sebep olan engelleri de bertaraf etmiş olur. İnsanlar gibi tanrılar da atomlardan meydana gelmiştir. Tanrılar vardır fakat onlar dünyalar arası boşlukta dünya işlerine karışmadan mutlu bir şekilde yaşarlar. İnsanlar ise tanrılardan korkmaması gerektiği gibi ölümden de korkmamalıdır. Çünkü ruh atomlardan oluşur ve atomların birbirinden ayrılmasıyla ruh çözülür ve yok olur. İşte bu yok oluş ile birlikte insan duyumlarını da kaybeder. Ölüm yok oluştur.

"Epikurosçu fizik bizi iki kaygıdan kurtarmayı açıkça üstlenir: Tanrılardan duyulan kaygı ve ölüm kaygısı" (Dagognet, 2007; 59). İnsan kendini mutlu eden anılarını zihnine kazıdığı sürece acılara karşı koyabilir ve onlara açıkça cephe alabilir. Ona göre insanın savaştığı korku ne olursa olsun yine de hayatının merkezinde mutlu olma fikri bulunmalıdır. İnsan Epikuros'un ifade ettiği korkulara itaat etmek yerine kendini hep yeniden inşa etmenin çözümünü aramaya çalışmalıdır. Korkuların gölgesinde ve onların baskısı altında bir hayat sürmek her daim hayatın değerinin azalmasına neden olur. Nitekim Epikurosçu ahlak öğretisi insana bu yolda farklı bir mutluluk reçetesi sunmaktadır.

Epikuros bahçe adını verdiği okulunda etrafındakilere felsefi ilkelerini öğütlerle ve kendi yaşamından verdiği birtakım örnekler ile öğreterek onlara içsel huzura ermelerini sağlayacak bir yaşam sanatı sunar. Ayrıca onların bu yaşam sanatı içerisinde yanmalarına da imkân sağlar. Epikuros felsefesinin en dikkat çeken yönü ise insanın kendine yetmeyi öğrenmesine olanak vermesidir. Mutluluğun anahtarı yine insanın kendi ellerindedir. Epikuros bu görüşleri ile kendi çağında ve takip eden çağlarda insanlık üzerinde derin izler bırakan bir düşünür olmuştur.

KAYNAKÇA

1. Ağaoğulları Mehmet Ali (1989). Eski Yunan'da Siyaset Felsefesi. V Yayınları: Ankara.
2. Akarsu Bedia. (1998). Mutluluk Ahlakı (Ahlak Öğretileri I). İnkılap Kitabevi: İstanbul.
3. Aristoteles (2007). Nikomakhos'a Etik. Çev.: Saffet Babür. BilgeSu Yayıncılık: Ankara.
4. Arslan Ahmet (2008). İlkçağ Felsefe Tarihi 4 Helenistik Dönem Felsefesi: Epikurosçular Stoacılar Septikler. İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları: İstanbul.
5. Birand Kamuran (1958). İlk Çağ Felsefesi Tarihi. Ajans- Türk Matbaası: Ankara.
6. Boone Brian (2020). Etik 101. Çev.: Selin Aktuyun. Say Yayınları: İstanbul.
7. Bowdon Butler Tom (2018). 50 Felsefe Klasiği. Çev.: Dilek Yücel, Dila Balcı, Semih Türkoğlu. Pegasus Yayınları: İstanbul.
8. Cevizci, Ahmet (1998). İlkçağ Felsefe Tarihi. Asa Kitabevi: Bursa.
9. Cevizci, Ahmet (1999). Paradigma Felsefe Sözlüğü. Pradigma Yayınları: İstanbul.
10. Cicero. (2012). De Natura Deorum- Tanrıların Doğası. Çev.: Çiğdem Menzilcioğlu. Kabalcı Yayınevi: İstanbul.
11. 1Cicero, (2016), Ölümü Küçümseme. Çev.: Çiğdem Menzilcioğlu. Doğu Batı Yayınları: Ankara.
12. Cogniot Georges (1992). İlkçağ Materyalizmi (Yunan-Roma). Çev.: Seçkin Selvi. Sarmal Yayınevi: İstanbul.
13. 1Cohen Martin (2019). 101 Ahlak İkilemi. Çev.: Reha Kuldaşlı ve Osman Çakmakçı. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
14. Cornford F. M. (2021). Sokrates Öncesi ve Sonrası. Çev.: A. M. Celal Şengör & Senem Onan. Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları: İstanbul.
15. 1Çubukçu, İ. A. (1977). İslam'da Ahlak ve Mutluluk Felsefesi. Ayyıldız Matbaası: Ankara.
16. Dagognet François (2007). Büyük Filozoflar ve Felsefeleri. Çev.: Zeynep Durukal. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
17. 1Devillairs Laurence (2018). Büyük Filozoflardan 100 Önemli Aforizma. Çev.: İsmail Yerguz. Say Yayınları: İstanbul.
18. Elmalı Osman (2015). Hellenistik Felsefe ve Roma Felsefesi/Ahlak Felsefesi: Stoacılık. *Doğu'dan Batı'ya Düşüncenin Serüveni Antikçağ Yunan & Ortaçag Düşüncesi 2. Cilt.* Ed.: Bayram Ali Çetinkaya. İnsan Yayınları: İstanbul.

19. Elmalı, Osman & Özden, Ömer (2017). İlkçağ Felsefesi Tarihi. Bilge Kültür-Sanat: İstanbul.
20. Epiküros (2014). Özdeyişler Mektuplar ve Aforizmalar. Çev.: Genim Renas. Arya Yayıncılık: İstanbul.
21. Gibson Peter (2021). Antik Yunan'dan Post-Modernist Döneme Kadar Felsefenin Kısa Tarihi. Çev.: Nafiye Mercan. Ketebe Yayınları: İstanbul.
22. Gökberk Macit (1979). Felsefenin Evrimi. Millî Eğitim Bakanlığı Yayınları: İstanbul.
23. Gürbüz Ahmet (2012). Hukuk Felsefesi Açısından Yararcılık Teorisinin Eleştirisi. Beta Yayıncılık: İstanbul.
24. Karadayı K. ve Dinçşahin U. (2021). Stoa Felsefesi- Filozoflarla Beş Çayı. Olimpos Yayınları: İstanbul.
25. Laertios, Diogenes (2007). Ünlü Filozofların Yaşamları ve Öğretileri. Çev.: Candan Şentuna. Yapı Kredi Yayınları: İstanbul.
26. Lenoir Frederic (2015). Mutluluk Üstüne Felsefi Bir Yolculuk. Çev.: Atakan Altınörs. Bilge Kültür Sanat: İstanbul.
27. 2Lucretius (1974). Evrenin Yapısı (De Rerum Natura). Çev.: Turgut Uyar ve Tomris Uyar. Hürriyet Yayınları: İstanbul.
28. Luper, S. (2009). The Philosophy of Death. Cambridge University Press: Cambridge.
29. Marshall John (2021). Kısa Antik Yunan Felsefesi Tarihi. Çev.: Yasin Öner. İndie Kitap: İstanbul.
30. 3Marx Karl (2000). Demokritos ile Epikuros'un Doğa Felsefeleri. Çev.: Hüseyin Demirhan. Sol Yayınları: Ankara.
31. May Todd (2019). Ölüm. Çev.: Emre Keser. Say Yayınları: İstanbul.
32. 3McMahon Darrin M. (2013). Mutluluk- Mutluluk Üzerine Tarihsel Bir Çalışma. Çev.: Kıvanç Tanrıyar. E Yayınları: İstanbul.
33. O'Keefe, Tim (2010). Epicureanism. Routledge: New York.
34. Usta Sadık (2021). Şüphenin Tarihi Felsefeye Giriş. Epsilon Yayınevi: İstanbul.
35. Perker Aslı (2021). Epikür -Hoş Geldin Yabancı, Burada En Büyük Amacımız Mutluluktur- Mutluluk Yolunda Kırk Adım. Destek Yayınları: İstanbul.
36. Platon (2006). Devlet. Çev.: Cenk Saraçoğlu & Veysel Atayman. Bordo Siyah Klasik Yayınlar: İstanbul.
37. Pieper, Annemarie (1999). Etiğe Giriş. (Çev.: Veysel Atayman, Gönül Sezer). Ayrıntı Yayınları: İstanbul.
38. Randal John Hermen & Buchler Jr. -Justus (1982). Felsefeye Giriş. Çev.: Ahmet Arslan. Ege Üniversitesi Matbaası: İzmir.

39. Sahakian. W.S. (1997). Felsefe Tarihi. (Çev.: Aziz Yardımlı). İdea Yayınları: İstanbul.
40. 4Skirbekk G. & Gilje N. (2011). Antik Yunan'dan Modern Döneme Felsefe Tarihi. Çev.: Emrah Akbaş & Şule Mutlu. Kesit Yayınları: Ankara.
41. Stock St. George (2021). Stoacılık. Çev.: Melike Molacı. Fol Kitap: Ankara.
42. Stroll A., Long A., Bourke J. ve Campbell R. (2019). Etik Kuramları. Çev.-Der. Mehmet Türkeri. Lotus Yayınevi: İstanbul.
43. 4Taylor, Alfred Edward. (2020). Epikuros Madde, Haz ve İnsan. Ayrıntı Basımevi (Fol Kitap): Ankara.
44. Thilly, Frank (2010). Bir Felsefe Tarihi. Çev.: Nur Küçük ve Yasemin Çevik. İdea Yayınevi: İstanbul.
45. Warburton Nigel (2020). Felsefenin Kısa Tarihi. Çev.: Güçlü Ateşoğlu. Alfa Kitap: İstanbul.
46. Warren, J. (2004). Facing Death: Epicurus and his Critics. Clarendon Press: Oxford.
47. Warren James (2020). Epikourosçuluk İçinde *Felsefe Tarihi 2: Hellenizmden Augustinus'a*. Ed.: Umberto Eco & Riccardo Fedriga. Çev.: Leyla Tonguç Basmacı. Alfa Kitap: İstanbul.
48. Wilson, Catherine (2015). Epicureanism: A Very Short Introduction. University Press: Oxford.